

ต ปัจจัย ประกอบกับธาตุบางตัว แผลงธาตุ กับ ต ปัจจัย เป็นรูปต่าง ๆ

ธาตุบางตัว เมื่อเข้ากับ ต ปัจจัย แผลงธาตุกับ ต ปัจจัยเป็นรูปต่าง ๆ ได้ เช่น
 ปกุกโก อันบุคคลหุงแล้ว, สุกแล้ว, ไหม้แล้ว. ปจฺ ในความหุง, ต้ม, สุก, ไหม้.
 ปหิโน อันบุคคลละแล้ว, เสื่อมแล้ว. ป+หา ธาตุ ในความละ, เสื่อม.
 ททฺโธ อันไฟไหม้แล้ว. ททฺ ธาตุ ในความเผา, ไหม้, (แผลง ต เป็น ทฺ).
 นิลิโน แอบแล้ว, เร้นแล้ว. นิ+ลี ในความแอบ, เร้น.
 ลคฺโค ข้องแล้ว. ลคฺ ธาตุ ในความข้อง, คิด.

วิธีแปลกิริยาที่ตก็มี ต ปัจจัยเป็นที่สุด เมื่อเข้าสมาส

๑. บทที่ประกอบกับ ต ปัจจัยอยู่หน้า คำนามนามอยู่หลัง ไม่มีอัญญ-บท
 แปลว่า ผู้.... อัน....ตัว...เช่น
 อาคตสมโณ อ.สมณะผู้มาแล้ว
 จิตฺปุริโส อ.บุรุษผู้ยืนแล้ว
 รตมโน อ.ใจอันยินดีแล้ว
 มตมณฺสุสา อ.มนุษย์ผู้ตายแล้ว ท.
๒. บทที่ประกอบกับ ต ปัจจัยอยู่หน้า คำนามนามอยู่หลัง มีอัญญบท แปลว่า มี.... เช่น
 อาคตสมโณ (อาราโม) อ.อาราม มีสมณะมาแล้ว
 จิตฺปุริสา (ภูมิมิ) อ.แผ่นดิน มีบุรุษยืนแล้ว
 รตมโน (ปีตา) อ.บิดา ผู้มีใจยินดีแล้ว
 มตมณฺสุสา (ธานี) อ.เมือง มีมนุษย์ตายแล้ว
๓. บทสมาสที่ย่อบทที่ประกอบด้วย ต ปัจจัยทั้งสองบท แปลว่า ทั้ง....ทั้ง.....เช่น
 อาคตาคตา ชนา อ.ชน ท. ผู้ทั้งมาแล้วผู้ทั้งมาแล้ว
 ตฺวุฐฺฐปฺหฺฐฺฐฺ ชโน อ.ชน ผู้ทั้งยินดีแล้วทั้งร่าเริงทั่วแล้ว
 คหิตคหิตํ ชนํ อ.ทรัพย์ อันตนทั้งถือเอาแล้วทั้งถือเอาแล้ว

๔. บทสมาสที่มีนามนามอยู่หน้า บทที่ประกอบด้วย ต ปัจจัยเป็นที่สุดอยู่หลัง ส่วนมากเป็นต้นปบุริสสมาส บทหน้าต้องแปลออก ายต-นิบาต มี ทุตติยาวิภัติเป็นต้น (ยกเว้นฉัญฐีวิภัติ) ทั้งนี้ จะเป็นวิภัติอะไร ขึ้นอยู่กับความหมายของธาตุว่าเรียกหาค่าเชื่อมว่าจะอะไร เช่น

- อรณญคโต ผู้ไปแล้วสู่ป่า
- กาลกโต ผู้ทำแล้วซึ่งกาละ
- ธมมรโต ผู้ยินดีแล้วในธรรม
- มคคมุทุโห ผู้หลงแล้วในหนทาง
- ปิณฑปาตปฏิกกนโตะ ผู้ก้าวกลับแล้วจากบิณฑบาต

๕. บทที่ประกอบด้วย ต ปัจจัยเป็นที่สุด เมื่อประกอบกับ ภาว ศัพท์ หรือ ปัจจัยในภาวศัพท์คือ ตต, ตา มีวิธีการแปล ดังนี้

๑. ธาตุที่ ต ปัจจัยเป็นสกัมมธาตุ ให้เติม กัตตา และกัมมะ ทั้งสองบทนิยม เป็นฉัญฐีวิภัติ
(ตสฺส ภตฺตสฺส) ภตฺตภาโว อ.ความที่แห่งภัตเป็นภัตอันเขากินแล้ว
ตสฺส เป็นกัตตา แปลว่า อันเขา (หักฉัญฐีเป็นตติยา)
ภตฺตสฺส เป็นกัมมะ แปลว่า แห่งภัต
ภาโว แปลว่า อ.ความที่
๒. ธาตุที่ ต ปัจจัยประกอบเป็นอกัมมธาตุให้เติมเพียงกัตตา เช่น
(ตสฺส) นิสินฺนภาโว อ.ความที่แห่งเขาเป็นผู้หนึ่งแล้ว
ตสฺส เป็นกัตตา แปลว่า แห่งเขา
ภาโว เป็นปฐมวิภัติ แปลว่า อ.ความที่...

๖. บทที่ประกอบด้วย ต ปัจจัยเข้าสมาสกับศัพท์เหล่านี้ คือ สมย, กาล, ขณ, ฐาน, เวลา เป็นต้น มีวิธีแปล ดังนี้

๑. ธาตุที่ ต ปัจจัยประกอบเป็นสกัมมธาตุ ให้เติม กัตตาและกัมมะ ทั้งสองบทประกอบด้วย ฉัญฐีวิภัติ แปลออกว่า แห่งที่กัมมะ แปลออก ว่า อัน.. ที่กัตตา
เช่น (ตสฺส กมฺมสฺส) กตฺตกาเล
ในกาลแห่งกรรมอันเขากระทำแล้ว
(ตสฺส อตฺตโน) ทิฏฐกาเล
ในกาลแห่งตนอันเขาเห็นแล้ว

๒. ชาติที่ ต ปัจจัยประกอบเป็นอักษรมชาติ ให้เติม กัตตาเพียงบท

เดียว ประกอบด้วย ญฐฐิวักตติ

แปลออก ว่า แห่ง..... ที่กัตตา

เช่น (ตสฺส) นิสินฺนกาเล

ในกาลแห่งเขานั่งแล้ว

(ตสฺส) อาคตกาเล

ในกาลแห่งเขามาแล้ว

แบบฝึกหัดท้ายบท

จงแปลเป็นภาษามคธ

๑. อ.อุบาลิกา ได้รู้แล้ว ซึ่งความที่แห่งพระเถระเป็นผู้มาแล้ว ฯ
๒. อ.อุบาลิก ได้ถวายเป็นแล้ว ซึ่งน้ำ ในขณะที่แห่งภักอันพระเถระฉันแล้ว ฯ
๓. อ.บุตร ไม่ปรารถนาแล้ว ซึ่งทรัพย์ อันอันบิดาให้อยู่ ฯ

จงแปลเป็นภาษาไทย

๑. อุปาสโก สามเณรสฺส อาคนฺตฺวา อาสเน นิสินฺนสฺส ภตฺตํ อทาสี ฯ
๒. อุปาสโก สามเณรสฺส อาคนฺตฺวา อาสเน นิสินฺนภาวํ อญฺญาสี ฯ
๓. เถโร อุปาสกสฺส ทานสฺส ทินฺนภาวํ ญตฺวา อนฺโมทหนํ อทาสี ฯ

แบบฝึกหัดท้ายบท

จงแปลเป็นภาษามคธ

๑. อ.บุรุษ ผู้หลงแล้วในหนทาง ย่อมถาม ซึ่งทาง กะนายพราน ฯ
๒. บิดา ย่อมให้ ซึ่งโอวาท แก่บุตร ผู้หลงแล้วในหญิง ฯ
๓. อ.ภิกษุ เข้าไปแล้ว สู่หมู่บ้าน อันมีมนุษย์อยู่แล้ว เพื่อก่อนข้าว ฯ

จงแปลเป็นภาษาไทย

๑. กสโก รุพหุสสุตฺตํ เขตฺตํ ปสฺสตี ฯ
๒. กสโก วุพฺพหนาวํ นที ปสฺสตี ฯ
๓. กสโก อุกฺกเณ วุพฺพหึ นาวํ ปสฺสตี ฯ